

CONTEXTUL INTERN ȘI INTERNAȚIONAL AL INFĂPTUIRII MARII UNIRI

de ION AGRIGOROAIEI

Obiectivul fundamental ce stătea în fața societății românești în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului nostru era rezolvarea problemei naționale, a cuceririi independenței de stat și a unirii tuturor românilor. Marea lecție a Revoluției de la 1848 a fost desprinsă de cei care au trasat sarcinile evoluției viitoare, chemată să rezolve problemele esențiale interne și externe. Într-o societate puternic stratificată sub raport social și cu frământări ce au atins în 1907 un moment de vîrf, unirea și independența, independența și unirea au fost recunoscute ca priorități de către întreaga națiune. Înțelepciunea și forța cu care s-a manifestat acum ideea de unitate trebuie explicată prin raportarea la întreaga noastră viață istorică, la particularitățile acesteia, care au imprimat poporului român o psihologie proprie¹. Această poziție metodologică ne permite o înțelegere mai profundă a drumului parcurs de societatea românească, drum ce a condus, trebuia să conducă, la realizarea Marii Uniri prin largi adunări cu caracter plebiscitar; concomitent, problemele interne cunoșteau o nouă etapă în direcția rezolvării lor în direcție burghezodemocratică.

În discursul de recepție la Academia Română, rostit la scurt timp după desăvîrșirea unității de stat, Octavian Goga aducea un minunat elogiu poporului nostru, puterii sale de rezistență care l-a adus la faptul împlinit „Unitatea națională de astăzi este încoronarea unei opere de străduinți necurmăte. Ea a venit ca o rezultantă a frământărilor de ieri, ca o consecință logică a unui proces normal de evoluțiune, un ultim acord într-o zbuciumată simfonie [...]. Granițele înfipte în încheieturile acestui organism din copilărie au dăruit ca niște piroane în carne și au fost mai primejdioase ca orice boală vremelnică, fiindcă au stînjinit în permanență creșterea unui trup viguros. Am trăit perioade tulburi de apăsare, sub loviturile lor ar fi putut ușor să intervină stingerea noastră. Totdeauna însă, cu rezistență îndîrjită a sănătății robuste, masele românești de pretutindeni au păstrat și în cele mai amărite zile instinctul sigur al unei înrudiri organice. Unitatea e de suflet ni s-a menținut astfel

¹ Gh. Platon, *Social și național în istoria României moderne. Premise ale unei discuții*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»“, t. XXIV, 1987, Iași, p. 561-562.

fără știrbire de-a lungul vremii. Ca la un loc cu adâncuri mari, viforele au bătut valurile de la suprafață și au pătat adesea oglinda lor, în albia de jos însă unda a rămas limpede și pură”².

În cursul anului 1918, ca urmare a ridicării tuturor românilor ce a atins în anii primului război mondial o amploare fără precedent, s-a desăvârșit unificarea statului național prin largi adunări democratice, cu caracter plebiscitar. Lupta de eliberare a românilor nu a fost un fenomen izolat; realizarea unității făcea parte dintr-un proces general de afirmare și definitivare a statelor din Europa centrală și de sud-est. Într-un anumit sens, se poate spune că „secolul naționalităților” se încheie acum când, prin lupta îndelungată și hotărîtă a popoarelor asuprite și în contextul contradicțiilor din anii războiului, se trasează și se consfințesc hotare noi, în conformitate cu drepturile istorice și etnice ale națiunilor.

Anii primului război mondial au marcat intrarea luptei popoarelor asuprite din imperii multinaționale în faza hotărîtoare a realizării dezi-deratului lor fundamental. S-a grăbit la maximum *un proces istoric necesar*, ce se manifestase tot mai evident în perioada anterioară criza imperiilor multinaționale, reacționare. .

Pentru o țară mică ca România, cuprinsă între două mari imperii aflate în conflictul ce izbucnise, neutralitatea era în 1914 singura poziție corespunzătoare salvării intereselor naționale. În același timp, ea nu a constituit un scop în sine ci un pas hotărîtor în desprinderea de Puterile Centrale. Cea mai mare parte a cercurilor politice și a opiniei publice românești aveau în vedere intrarea în acțiune alături de Antantă, în vederea eliberării Transilvaniei și Bucovinei; pentru acestea posibilitatea înfringerii Austro-Ungariei era atunci mai evidentă decît a Rusiei țariste, aliate Franței și a Angliei.

Ca urmare a eforturilor consecvente depuse de diplomația românească, de Ion I. C. Brătianu în special, s-a ajuns la semnarea, simultană și colectivă, a tratatului din 4/17 august 1916, prin care Rusia, Franța, Anglia și Italia garantau integritatea teritorială a României și îi recunoșteau, *pentru prima dată într-o asemenea formă*, teritoriile din Austro-Ungaria locuite în majoritate de români, prevăzute și delimitate într-un articol special.

Participarea la primul război mondial, prin războiul popular și național al românilor pentru întregirea țării, a constituit o parte importantă a fazei finale din cadrul luptei pentru desăvârșirea unității statale. Concomitent, s-a dezvoltat împotrivirea față de ocupanți, s-a organizat rezistența în Moldova și s-a produs glorioasa epopoe din vara anului 1917, s-a acționat pe plan politico-diplomatic în vederea menținerii ființei de stat și pentru mai buna cunoaștere a cauzei românești în străinătate, s-a in-

² Discursuri de recepție la Academia Română, Editura Albatros, București, 1980, p. 142-143.

tensificat la maximum lupta de eliberare în teritoriile aflate sub stăpînire străină.

După intrarea României în război, asupra națională a românilor din Transilvania a atins forme deosebit de accentuate. Astfel, pe lângă internările forțate în lagăre de concentrare a peste 10.000 de români, au fost arestați și executați, chiar fără judecată, mii de români; au fost închise un mare număr de școli. Ca urmare a acestei situații, aproximativ 20.000 de români din Transilvania au trecut în vechea Românie. O adevărată tragedie pentru românii din Transilvania au reprezentat-o mobilizarea și obligația de a lupta sub steagul imperial. Din rîndurile românilor din monarhie au fost trimiși pe front peste 400.000³. Se înțelege că aceștia nu au luptat decît fiind forțați s-o facă și s-au comportat ca atare. O dovadă este și numărul mare de români căzuți prizonieri pe frontul rusec.

Încadrarea voluntarilor transilvăneni și bucovineni în armata română — și prin aceasta întărirea capacității de rezistență în fața cotropitorilor — reprezintă încă un fapt în direcția sublinierii unității de luptă a românilor de pe ambele versante ale Carpaților, a legăturilor permanente în acțiunea de mare amploare, de refacere a vechii Românie și de clădire a României întregite⁴.

Comunicatele referitoare la evoluția operațiilor militare de la Mărășești și Oituz, articolele din presă publicate în acele zile fierbinți veneau să remarce, în fața opiniei publice interne și internaționale, vitejia ostașului român, hotărîrea poporului român de a rezista și de a-și realiza idealul național. „Într-un cadru mai restrîns ca teritoriu — scria ziarul „Mișcarea“ din 26 iulie 1917 — viața noastră de stat a atins o intensitate pe care n-a cunoscut-o niciodată, iar poporul român a dovedit că posedă o rezervă de forțe inepuizabilă și veșnic tinerească. Dacă în prima fază a războiului (compania din 1916 — n. ms., I. A.), România a dovedit a ști să lupte în cele mai grele condiții și nu știe să tremure în fața celor mai furtunoase primejdii, în cea de a doua fază a războiului ea a dovedit în fața lumii întregi că forța de viață a poporului român este neseacă și că această forță face minuni. Dușmanii noștri au simțit acum cîteva zile, în Valea Cașinului, ce poate face eroismul și puterea de viață a poporului român“. Împlinirea unui an de la intrarea României în război, atunci cînd armata română rezista cu îndrjire, constituie un prilej deosebit de a releva caracterul participării noastre și obiectivul urmărit. *Manifestul către țară* sublinia „Și era limpede; ori izbutim să inflgem steagul românimii dincolo de munte, ori s-ar stinge viața noastră dincoace de munte [...]. Bătîndu-ne pentru dezrobirea moșiei strămoșești, ne batem pentru triumful libertății și al dreptății în omenirea întregă. Biruința este sigură. Nimic și nimeni nu o poate împiedica [...]. În locul României de ieri, vom dobîndi România de miine, așa cum au mîngîiat-o

³ Augustin Deac, Ion Toacă, *Lupta poporului român împotriva cotropitorilor 1916—1918*, Editura Militară, București, 1978, *possium*.

⁴ *Iași 1600—1859—1918. Aspecte ale luptei pentru unitate națională*, Editura Junimea, Iași, 1983, p. 248-251.

în visurile lor părinții noștri, așa cum o vom lăsa moștenire urmașilor noștri. Eroismul uimitor al oștenilor, admirat de toată lumea, a fost susținut de bărbăția noastră, a celor de acasă [...]. Prin suferințele noastre vom câștiga dreptul la viață românilor de pretutindeni, singura viață care are preț pentru noi toți. Sus inimile și strâns uniți împrejurul steagului acoperit de glorie prin vitejia oștenilor, să nu iasă din piepturile noastre decât un singur strigăt "Înainte pentru România Mare!"⁵

Victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz au avut o importanță capitală, făcând să eșueze planurile de împărțire a României. S-a asigurat continuitatea statală, obiectiv major, permanent, al înaintașilor noștri de-a lungul secolelor și prin aceasta s-a menținut nucleul în jurul căruia au gravitat toate forțele de eliberare națională românești⁶.

În condițiile internaționale, politice și militare, de la sfârșitul anului 1917 și începutul anului 1918, România a fost izolată, fără posibilitatea de a primi vreun ajutor din afară și de a se retrage în caz de înfrângere. O rezistență militară ar fi însemnat o catastrofă, putându-se solda cu ștergerea, fie și vremelnică, a României de pe harta Europei. România a fost nevoită să încheie mai întâi armistițiul de la Focșani și apoi „pacea” de la București (în fond un dictat) pentru a-și menține — de data aceasta pe cale diplomatică — ființa de stat și pentru a nu-și sacrifica inutil potențialul uman, ce trebuia folosit, la momentul oportun, alături de Aliați. Poporul român a primit noua situație ca un provizorat, iar legăturile cu Occidentul au rămas practic nedesfăcute. Mihail Sadoveanu sublinia și în aceste condiții scopul de eliberare al intrării României în război și caracteriza pacea cu Puterile Centrale ca „o pace tristă”, ce impune o situație provizorie, „o stare de tranziție, căci neamul e întreg și viază [...]. Puterile aspirațiilor noastre nu pot fi oprite de trecătoarele clipe care cad în vârtejul veșniciei. Ele cuprind de pe acum în ele înflorirea viitoare, ca o lege organică”⁷.

În primăvara anului 1918, Unirea cea Mare trecea dincoace de orizont. Românii de pretutindeni îi înlesneau apropierea prin acțiuni de mare amploare. Evenimentele erau în curs iar poruncile istoriei se înfăptuiau prin noi eforturi și sacrificii. În acele luni, lupta popoarelor asupra intră „în linie dreaptă”. La 9—12 aprilie 1918 avea loc la Roma Congresul naționalităților asupraite din Austro-Ungaria, la lucrările căruia a participat și o delegație a românilor. Congresul a proclamat dreptul fiecărui popor de a-și constitui unitatea sa națională și a subliniat necesitatea luptei comune a acestor popoare în vederea asigurării dezvoltării lor libere și independente. Însă recunoașterea necesității destrămării Imperiului austro-ungar — cu toate acțiunile întreprinse de naționalitățile asupraite și cu

5 „Mișcarea”, 15 august 1917.

6 Ion Agrigoroaiei, *Contextul internațional și semnificația istorică a glorioaselor lupte din vara anului 1917 pentru apărarea independenței și ființei statului român*, în „Carpica”, Bacău, 1977, p. 147 și urm.; idem, *Importanța istorică a victoriilor din vara anului 1917 în context internațional*, în *Românii în istoria universală*, vol. II, Iași, 1987, p. 137-148.

7 „România”, 27 februarie 1918.

toate declarațiile de simpatie ale unor oameni politici și cercuri din statele Antantei — își făcea cu greu loc la Washington, Londra, Paris și chiar la Roma. Către mijlocul anului 1918 se produc o serie de modificări în orientarea Alianțelor, modificări determinate de iminenta descompunere a Imperiului dualist ca urmare a loviturilor date din interior, de popoarele subjgate, și a înfringerilor suferite în război.

La sfârșitul lunii mai, Clemenceau aproba rezoluția Congresului naționalităților de la Roma; la începutul lui iunie, Consiliul Superior de război de la Versailles proclama necesitatea proclamării statului polonez și își exprima simpatia pentru aspirațiile naționale ale celorlalte popoare asuprite din Austro-Ungaria. La 30 iunie Franța recunoștea oficial dreptul la independență a Cehoslovaciei. În urma unei documentări mai serioase privind noile realități din Imperiul austro-ungar, la 10 mai 1918 secretarul de stat al S.U.A., Robert Lansing, adresa o scrisoare președintelui Wilson, în care își exprima părerea că S.U.A. trebuie să sprijine lupta popoarelor asuprite din acest stat multinațional. Wilson a aprobat imediat noua atitudine, mai ales că între timp se convinsese că desprinderea Austro-Ungariei de Germania era irealizabilă. La 29 mai Lansing a proclamat oficial și a comunicat misiunilor sale diplomatice noua poziție a guvernului american, chiar dacă ea nu era formulată cu toată claritatea. Lansing a mers mai departe și a redactat, la 24 iunie 1918, un *Memorandum asupra politicii Statelor Unite față de naționalitățile din cadrul Imperiului austro-ungar*, aprobat de președintele Wilson la 27 iulie⁸. În sfârșit, era recunoscută deschis necesitatea desființării Imperiului și a constituirii statelor naționale.

Consiliul Național al Unității Române creat — așa cum se știe — la Paris, la începutul lunii septembrie 1918, este recunoscut drept reprezentant al intereselor poporului român : la 12 octombrie de guvernul francez, la 5 noiembrie de guvernul S.U.A., la 11 noiembrie de cel englez și, la 22 noiembrie, de cel italian.

Cercurile conducătoare de la Viena încercau, fără succes, să ajungă la negocierile de pace ; la 16 octombrie Carol I de Habsburg dădea manifestul *Către popoarele mele credincioase*, în care se pronunța pentru „federalizarea“ Imperiului. Acesta urma să cuprindă mai multe state „independente“ — austriac, maghiar, iugoslav, polonez și ucrainean — dar Transilvania să rămână în continuare la Ungaria. Era o nouă încercare, sortită eșecului, de a salva existența Austro-Ungariei. Drept răspuns, Comitetul Național al Românilor emigrați din Austro-Ungaria a publicat *Declarația* în care respingeau deschis noua manevră și cereau unirea imediată a tuturor românilor. Dată la Iași, la 6/19 octombrie, *Declarația* preciza „Românii ardeleni și bucovineni aflători pe teritoriul Regatului român, în numele nostru și al fraților subjgați de acasă, a căror conștiință e siluită și deci în imposibilitate de a se manifesta liberi, declarăm cele ce urmează 1. Cerem să fim eliberați de sub jugul monarhiei austro-

⁸ Ion Agrigoroaiei, *Poziția marilor puteri față de România 1914—1918, în România în istoria universală*, vol. I, Iași, 1986, p. 448-480.

ungare și sîntem hotărîți să luptăm prin toate mijloacele și pe toate căile ca întreg neamul românesc să fie constituit într-un singur stat național și liber (...). 2. Nu recunoaștem monarhiei dreptul de a se ocupa de soarta românilor din Ardeal și Bucovina, deoarece veacuri de-a rîndul ne-a ținut în cea mai rușinoasă robie. Toate încercările de federalizare ale Casei de Habsburg sînt gesturi disperate ale unei împărății osîndite să se descompună și să dispară (...). 3. Cerem ca întregul teritoriu din monarhia habsburgică revendicat de statul român, recunoscut și garantat prin tratatul de alianță încheiat de România cu puterile Înțelegerii, să fie liberat și unit cu patria-mamă”⁹.

Se știe că manifestul împăratului Carol I venea într-un moment cînd Imperiul era deja cuprins de mari mișcări revoluționare, iar Bulgaria semnase armistițiul la 28 septembrie. „De acum — scria I. G. Duca, realizînd o densă sinteză — evenimentele înaintau cu o iuțelă extraordinară, spre deznodămîntul fatal armistițiului turcesc (30 octombrie — I.A.), ieșirea din luptă a Austro-Ungariei (3 noiembrie — I.A.), sfortările disperate ale sârmanului împărat Carol de a-și salva monarhia, istorica monarhie a Habsburgilor, concesiunile de ultimă oră către popoarele lui, refuzul lui Wilson de a trata cu Germania imperială a Hohenzollernilor, înlocuirea la Berlin a principelui Max de Baden printr-un guvern social-democrat, revoluția din Austro-Ungaria, abdicarea împăratului la Schonbrunn, în sfîrșit, armistițiul de la Compiègne (11 noiembrie — I.A.), fuga lui Wilhelm al II-lea în Olanda și prăbușirea tuturor monarhiilor din Germania”.

Convocarea, la 14/27 octombrie, a Adunării reprezentative cu caracter de constituantă care a instituit Consiliul Național Român din Bucovina și constituirea la 18/31 octombrie, la Arad, a Consiliului Național Român Central, formarea consiliilor naționale locale și a gărzilor naționale marcau declanșarea revoluției populare, cu predominant caracter național în Bucovina și Transilvania¹⁰. După esuarea tratativelor româno-maghiare de la Arad, C.N.R.C. a alcătuit regulamentul pentru alegerea deputaților Adunării Naționale și a trecut la pregătirea Marii Adunări de la Alba Iulia. În manifestul *Către popoarele lumii*, Consiliul demasca cu putere scopul mărturisit al politicii de guvernămînt în statul maghiar (care) a fost desființarea noastră națională”. Națiunea română se abține de la aplicarea unor mijloace barbare în reglementarea raporturilor dintre popoare, dar „protestează înaintea lumii întregi împotriva fărădelegii guvernului maghiar, care și acum încearcă a supune națiunea română dominațiunii străine și o împiedică de la constituirea sa în stat liber și independent”. Subliniind că națiunea română nu dorește să stăpînească alte neamuri și că „organizarea sa în stat liber și independent o va întocmi pe temeiurile

⁹ *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918. Acte și documente*, București, 1943, p. 22-23.

¹⁰ Ștefan Pascu, *Făurirea statului național unitar român*, vol. II, Editura Academiei R. S. România, București, 1983; Gh. Platon, *Istoria modernă a României*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1985; *România în anii primului război mondial*, vol. 2, Editura Militară, București, 1987 ș.a.

democrației, care va asigura tuturor indivizilor aflători pe teritoriul său egalitatea condițiilor de viață, unicul mijloc al desăvârșirii omenești“, manifestul anunța popoarelor lumii hotărîrea de „a pieri mai bine decît a suferi mai departe sclavia și atîrnarea“.

La Iași s-au intensificat contactele cu reprezentanții, delegații românilor din Transilvania și Bucovina, cu reprezentanții diplomați ai Aliaților, mai ales după formarea cabinetului prezidat de generalul C. Coandă (24 octombrie / 6 noiembrie 1918). Referindu-se la aceste acțiuni și convorbiri, Al. Lepădatu notează în ale sale *Amintiri*: „Capitala Moldovei deveni din nou pămîntul sfînt al speranțelor și credințelor sale. Consfăturile și întrunirile fură reluate iar Comitetul Național al românilor din Austro-Ungaria reactivat (...). Toți erau trimiși la Iași să ducă vești despre situația de acasă și să aducă de aci instrucțiuni de cele ce aveau să facă“¹¹. În cursul discuțiilor s-a insistat — fapt ce trebuie relevat — asupra necesității convocării adunărilor populare și a proclamării unirii pe cale democratică.

Cu cîteva zile înainte de unirea Transilvaniei, se avansa caracterul reprezentativ al viitoarei adunări și se exprima convingerea că nimic nu mai poate opri realizarea dezideratului național. Articolul *La Alba Iulia, Adunare Națională a românilor din Transilvania* („Mișcarea“, 15 noiembrie 1918) ne oferă rînduri remarcabile: „Adunarea Națională de la Alba Iulia va fi o expresie adevărată a voinței poporului român“, iar cuvîntul ei „va fi vrednic să rămînă pe vecie înscris în cartea neamurilor, fiindcă va fi rostit cu toată greutatea convenită și cu toată energia morală a unui neam conștient. Ideea unității naționale numără prea mulți martiri dincolo, prea mulți au rostit-o în momente supreme și s-au îmbătat de visul ei dezrobitor; prea mulți au lăcrimat sub steagul lui Horea și în preajma mormîntului lui Avram Iancu; în prea multe temnițe au fost înscrise nume de români pentru ca astăzi această idee să aibă nevoie de apărare pentru a birui. De aceea, nu se așteaptă cuvîntul hotărîtor de la Alba Iulia cu nerăbdare în ochi, ci cu seninătatea înfăptuirilor istorice, care nu pot nici șovăi, nici întîrzia. El va suna dezrobitor, cum a mai răsunat acum trei veacuri (sub Mihai Viteazul — n. ns.)“.

Întreaga națiune nomână, acționînd în deplină concordanță cu legile istoriei, s-a ridicat la luptă pentru realizarea dezideratului său fundamental: unitatea național-statală. Această amplă ridicare a însumat diferite forme, în raport cu situația internă și internațională a statului român, cu situația din provinciile aflate sub dominație străină. Nici un factor nu trebuie absolutizat, după cum nici unul nu trebuie minimalizat sau neglijat. Toți împreună, într-o strînsă și dinamică intercondiționare, au acționat spre realizarea faptului împlinit Marea Unire.

¹¹ Alexandru Lepădatu, *Scrieri alese. Articole, cuvîntări, amintiri, Prefață*, ediție îngrijită, note și comentarii de Ioan Opreș, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1985, p. 324-325.